

บทที่ 1

บทนำ

ที่มา และความสำคัญของปัญหา

การเจริญเติบโตและความก้าวหน้าในการพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสารไร้พรมแดนอย่างสื่ออินเทอร์เน็ต (Internet) ส่งผลกระทบต่อรูปแบบทางการสื่อสารที่เปลี่ยนแปลงไป จากเดิมการที่ปัจเจกบุคคล (Individual) จะมีความสามารถในทางการสื่อสารในแบบ หนึ่งต่อหนึ่ง (One-to-one) หรือ หนึ่งต่อหลายหน่วย (One-to-many) เท่านั้น แต่เมื่อก้าวเข้าสู่สังคมข้อมูลข่าวสาร (Information society) ผ่านการติดต่อสื่อสารโดยมีคอมพิวเตอร์เป็นตัวกลาง (Computer – mediated communication : CMC) ทำให้ความสามารถในทางการสื่อสารของปัจเจกบุคคลเพิ่มสูงมากขึ้น บุคคลเพียงหนึ่งคนสามารถเชื่อมโยงเข้าสู่เครือข่ายอินเทอร์เน็ตทำการสื่อสารได้แบบหนึ่งต่อล้านหน่วย (One-to-million) ได้อย่างง่ายดาย ซึ่งนอกจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีที่ทำให้ความสามารถทางการสื่อสารของปัจเจกบุคคลเปลี่ยนแปลงและเพิ่มศักยภาพมากขึ้นแล้ว ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยียังส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงในส่วนของระบบการทำงานของหนังสือพิมพ์ที่เปลี่ยนไป และส่วนของมุมมองในทางทฤษฎีการสื่อสารที่เปลี่ยนไปจากผลของการเกิดขึ้นของสื่อใหม่อย่างอินเทอร์เน็ต

การเปลี่ยนแปลงในส่วนของระบบการทำงานของหนังสือพิมพ์ โดยเฉพาะเมื่อเทคโนโลยีทางการสื่อสารอย่าง อินเทอร์เน็ต (Internet) และอีเมลล์ (E-mail) ได้เข้ามามีบทบาทต่อการทำงานของสื่อมวลชน ทำให้สื่อมวลชนสามารถที่จะเข้าถึงแหล่งข้อมูล และแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารไปได้ไกลในหลากหลายประเทศทั่วโลก (The Internet and e-mail have provided a channel for much material to circulate that would otherwise be banned in many nations)¹

¹ Werner J. Severin and James W. Tankard, JR., Communication Theories (Origins, Methods, and Uses in the Mass Media) (United States: Addison Wesley Longman Inc., 2001), p. 315.

จึงส่งผลให้การดำเนินงานของสื่อหนังสือพิมพ์โดยเฉพาะในส่วนของขั้นตอนในการรวบรวมข้อมูลข่าว (News Gathering) ซึ่งถือเป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการสื่อข่าวที่ทำให้ผู้สื่อข่าว ได้ทราบว่ามีเหตุการณ์ต่างๆเกิดขึ้นในที่ใด มีรายละเอียดอย่างไร มีบุคคลใดเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องบ้าง และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นจะส่งผลกระทบอย่างไรต่อชีวิต ทรัพย์สิน และความ เป็นอยู่ของประชาชนโดยรวมอย่างไร จากเดิมแหล่งข้อมูลข่าวสารที่ผู้สื่อข่าวจะสามารถเข้าถึงและ รวบรวมข้อเท็จจริงมาเสนอให้แก่ผู้อ่านได้นั้น มักจะมาจากแหล่งข่าว (News Source) ที่เป็นบุคคล และเอกสารสิ่งพิมพ์เป็นหลักสำคัญ

แต่ในปัจจุบันการทำหน้าที่เป็นช่องทางในการสื่อสาร (Channel) ของสื่อใหม่อย่าง อินเทอร์เน็ต ที่มีพื้นที่ในการรองรับข้อมูลข่าวสารได้อย่างไม่สิ้นสุด ทำให้สื่ออินเทอร์เน็ตกลายมา เป็นเวทีสาธารณะให้กับประชาชน และบุคคลโดยทั่วไป ที่จะสามารถเข้ามาแลกเปลี่ยน หรือ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งเป็นการเปิดพื้นที่ให้เกิดการแสดงความคิดเห็นและการ วิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับประเด็นที่สนใจได้ตามต้องการ พร้อมกับกลายเป็นแหล่งข่าวขนาดใหญ่ ให้กับสื่อมวลชนได้อีกทางหนึ่ง

อย่างไรก็ดี การที่สื่อมวลชนทำการรวบรวมข้อมูลจากสื่อใหม่อย่างอินเทอร์เน็ต นอกจากการส่งผลดีในเรื่องของความเร็ว และการสืบหาข้อมูลได้อย่างกว้างไกลแล้วนั้น ผลเสีย ที่เกิดตามมาจากการรวบรวมข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตของสื่อมวลชน คือ ความอ่อนด้อยทาง กระบวนการในการทำหน้าที่เป็นผู้กรองข่าวสาร (Filter) หรือการทำหน้าที่เป็นนายด่านข่าวสาร (Gatekeeper) ที่ดี เนื่องจากในโลกแห่งการสื่อสารผ่านทางอินเทอร์เน็ต ที่เรียกว่า Cyber Space นั้น เราไม่สามารถที่จะระบุได้เลยว่าผู้ส่งสารคือใคร ผู้รับสารคือใคร หรือใครเป็นผู้สร้างสารต่างๆ เหล่านั้นขึ้นมา ดังนั้นการที่สื่อมวลชนใช้การรวบรวมข้อมูลข่าว (News Gathering) จากสื่อ อินเทอร์เน็ตจึงมีความเสี่ยงสูงต่อการได้ข่าวที่ไม่มีคุณสมบัติของข่าวที่ดี

โดยคุณสมบัติของข่าวที่ดีนั้น จะต้องมีความถูกต้อง (Accuracy) มีความสมดุลและ เที่ยงธรรม (Balance and Fairness) และมีความเป็นปรีวิสัย (Objectivity)²

² สิริทิพย์ ชันสุวรรณ, งานหนังสือพิมพ์ (Journalism), พิมพ์ครั้งที่ 3

(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประกายพรึก, 2542), น. 111.

ซึ่งการตรวจสอบข้อมูลในสื่ออินเทอร์เน็ตนั้นสามารถทำได้ยากมาก ทำให้ยังต้องมองย้อนกลับไปพิจารณาตั้งแต่วิธีการหาและรวบรวมข้อมูล (News Gathering) และกระบวนการในการทำหน้าที่เป็นนายด่านข้อมูล (Gatekeeper) ของสื่อมวลชนโดยเฉพาะผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ในปัจจุบัน เพราะอาจนำมาซึ่งปัญหาทางจริยธรรมของหนังสือพิมพ์ได้

การเปลี่ยนแปลงในส่วนของมุมมองในทางทฤษฎีการสื่อสาร นอกจากความสามารถในการเชื่อมโยง และการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างผู้ใช้ได้ทั่วโลกแล้วนั้น ระบบการสื่อสารผ่านทางอินเทอร์เน็ตยังมีผลกระทบต่อกระบวนการทางการสื่อสารในบางส่วนด้วย (.....the Internet is changing communication in some fundamental ways.)³ โดยที่กระบวนการทางการสื่อสารมวลชนแบบดั้งเดิม (Traditional mass media) นั้นสามารถที่จะส่งผ่านข้อมูลข่าวสารจากหนึ่งคนหรือบุคคลหนึ่งกลุ่ม ซึ่งอาจเป็นสื่อมวลชน หรือผู้ส่งสารที่มีลักษณะเป็นปัจเจกบุคคล ไปยังผู้คนจำนวนมากได้ เรียกว่าเป็นกระบวนการสื่อสารแบบ “One-to-Many model of communication”⁴ ต่อเมื่อมีการสื่อสารในระบบ World Wide Web บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเกิดขึ้นจึงทำให้เพิ่มรูปแบบของกระบวนการทางการสื่อสารกลายเป็นแบบ “Many-to-One”⁵ เช่น การสื่อสารผ่านทางอีเมลกลาง หรือการที่ผู้ใช้จำนวนมากสามารถที่จะเข้าไปโต้ตอบหรือสื่อสารกันผ่านทางเว็บไซต์ได้ เป็นต้น และกระบวนการสื่อสารแบบ “Many-to-Many” เช่น การสื่อสารผ่านทาง E-mail, Mailing lists, News groups เป็นต้น ซึ่งกระบวนการทางการสื่อสารผ่านทางเว็บไซต์เหล่านี้ ส่งผลต่อการเพิ่มศักยภาพในทางการสื่อสารให้เกิดการแพร่กระจายออกไปได้กว้างไกลมากยิ่งขึ้น และส่งเสริมแนวคิดระบอบประชาธิปไตยในการให้เสรีภาพเพื่อการแสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิด หรือการแสวงหา และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของผู้คนจำนวนมากได้เป็นอย่างดี

โดยที่การสื่อสารผ่านทางอินเทอร์เน็ตนั้น เปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถที่จะกลายเป็นผู้ผลิตสาร (Creators) ที่สามารถจะสร้างสรรค์ข้อความ, รูปภาพ, ภาพเคลื่อนไหว หรือข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่ตนต้องการจะสื่อออกไปให้คนจำนวนมากได้รับรู้ หรือจะเป็นผู้ส่งสาร (Senders) ทำหน้าที่ส่งต่อสารที่ได้รับมา ให้กับผู้อื่นที่ตนรู้จักผ่านทาง E-mail หรือส่งให้กับผู้อื่นที่ตนไม่รู้จักผ่านทาง Web board ก็ย่อมที่จะทำได้ หรือแม้กระทั่งจะเป็นเพียงผู้รับสาร (Receivers) เพียงอย่างเดียวก็สามารถที่จะทำได้เช่นกัน

³ Werner J. Severin and James W. Tankard, op. cit., footnote 1, p. 367.

⁴ Ibid., p. 367.

⁵ Ibid., p. 367.

จึงนำไปสู่การตั้งคำถามในเชิงกระบวนการทางการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางการสื่อสาร และมุมมองในทางทฤษฎีการสื่อสารที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอันเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร และการเกิดขึ้นของสื่อใหม่ อย่างสื่ออินเทอร์เน็ต หนึ่งในคำถามจำนวนมาก คือ สื่ออินเทอร์เน็ตนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางระบบการสื่อสารมวลชนแบบเดิมอย่างไร (How is the internet leading to changes in older communication media?)⁶

แนวทางหนึ่งในการค้นหาคำตอบคือ การนำเอาทฤษฎีทางการสื่อสารที่มีอยู่เดิมมาประยุกต์ใช้กับรูปแบบการสื่อสารใหม่ที่เกิดขึ้น หรือ การพัฒนาทฤษฎีขึ้นมาใหม่ ด้วยการทดสอบตามกระบวนการวิจัยกับสื่อใหม่ที่เกิดขึ้น เพื่อที่จะหาคำตอบจากการเปลี่ยนแปลงในการเข้ามาของสื่อใหม่ (One route to answering these kinds of questions is to apply existing theories of communication to the new forms of communication. Another route is to articulate the key questions regarding the new media and conduct research and develop new theories to answer those questions)⁷

ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยได้ให้ความสนใจกับการประยุกต์ใช้ทฤษฎีการสื่อสารที่มีอยู่เดิมกับรูปแบบการสื่อสารที่เกิดขึ้นใหม่ โดยเฉพาะในส่วนของ การเปลี่ยนแปลงในด้านของความซับซ้อนในการกำหนดวาระสาร (Agenda - Setting) เนื่องจากบทบาทในการกำหนดวาระข่าวสารของสื่อมวลชนที่มีการเปลี่ยนแปลงไป

บทบาทการกำหนดวาระข่าวสารทั้งจากภาครัฐ (Policy Agenda) และภาคประชาชน (Public Agenda) เริ่มที่จะมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นเมื่อสื่ออินเทอร์เน็ตเข้ามาเพิ่มพื้นที่สาธารณะให้บุคคลสามารถที่จะเข้าไปกำหนดวาระข่าวสารบนพื้นที่สื่ออินเทอร์เน็ตได้อย่างเสรี นั้นหมายถึงจากเดิมที่เป็นบทบาทหน้าที่ และพลังอำนาจของภาคสื่อมวลชน (Media Agenda) ซึ่งเป็นผู้กำหนดวาระเดิม เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไป จนทำให้เกิดข้อถกเถียงในเรื่องที่ว่า "ใครคือผู้กำหนดวาระสาร" หรือใครแสดงบทบาทโดยอาศัยพื้นที่ของสื่อใน "การชี้นำประเด็น (Priming)" ให้กับสังคมส่วนรวม รวมไปถึงการที่ปัจจุบันมีข่าวสารมากมายที่น่าเสนอในพื้นที่ของสื่อหลัก เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ ที่มีจุดเริ่มต้นมาจากกระตุกในอินเทอร์เน็ต และมีหลายกรณีข้อมูลที่อันเป็นประโยชน์ต่อการนำเสนอข่าว มาจากข้อความที่มีผู้ฝากไว้ในกระดานข่าวของเว็บไซต์ต่างๆ โอกาสในการ

⁶ Ibid., p. 372.

⁷ Ibid., p. 372.

กำหนดวาระข่าวสาร (Agenda - Setting) และการชี้นำประเด็น (Priming) จึงอยู่ในมือของทุกฝ่าย ทั้งภาคสื่อมวลชนเอง ภาครัฐ หรือผู้กำหนดนโยบาย และภาคประชาชน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ อาจส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่สื่อมวลชนนำเสนอผ่านพื้นที่ของสื่อหลัก⁸

ดังนั้นงานวิจัยชิ้นนี้จึงมุ่งให้ความสนใจในกระบวนการที่เรียกว่า “การหนังสือพิมพ์” หรือ Journalism⁹ โดยเริ่มจากขั้นตอนของการเก็บรวบรวมข้อมูลข่าว (News Gathering) การคัดเลือกสาร (News Selecting) และการนำมารายงาน (News Reporting) เพื่อที่จะทราบถึงกระบวนการและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการกำหนดวาระข่าวสาร รวมทั้งวิธีการตรวจสอบข้อมูลเพื่อทำหน้าที่ในการกลั่นกรองข้อมูลข่าวสาร (Filter) และการทำหน้าที่นายด่านข้อมูล (Gatekeeper) ของสื่อมวลชนหลังจากที่มีการรวบรวมข้อมูลจากสื่ออินเทอร์เน็ต ก่อนที่จะมีการรายงานด้วยการตีพิมพ์เพื่อนำเสนอต่อสาธารณชนต่อไป

การกำหนดวาระข่าวสารทางการเมืองถือเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากการเมือง เป็นเรื่องที่ทุกคนในสังคมต้องมีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้อง หรือได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะการเมือง เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ “ปฏิภณสัมพันธ์ของมนุษย์”¹⁰ หรืออีกนัยหนึ่งเป็นเรื่องของการพูดเพื่อการจูงใจ หรือการโน้มน้าวใจ ขณะที่การสื่อสารเป็นเครื่องมือที่จะนำไปสู่การพูด การจูงใจ และการกระทำในทางการเมือง ดังนั้น การสื่อสาร กับ การเมือง จึงเป็นสิ่งที่ดำเนินไปด้วยกันอย่างไม่สามารถแยกจากกันได้

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันที่การสื่อสารผ่านทางสื่อมวลชน มีบทบาทสำคัญอย่างมากในทางการเมือง เนื่องจากการรายงานข่าวสารสาธารณะส่วนใหญ่กระทำผ่านสื่อมวลชนแทบทั้งสิ้น ดังนั้นสื่อมวลชนจึงเป็นแหล่งสาระสำคัญ ที่จะส่งผลการมีอิทธิพลด้านความรู้ ความคิด ทัศนคติ และพฤติกรรมของประชาชนผู้รับสาร

⁸ อนุชา ทิรคานนท์, “สื่อใหม่....มิติใหม่ ในทฤษฎีเก่า,” วารสารศาสตร์ 1 (พฤศจิกายน 2547):45.

⁹ สิริทิพย์ ชันสุวรรณ, งานหนังสือพิมพ์ (Journalism), น. 1.

¹⁰ การดา ร่วมพุ่ม, “ความสอดคล้องของการกำหนดวาระข่าวสารทางการเมือง ระหว่างหนังสือพิมพ์ ผู้นำทางความคิด และประชาชน,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), น. 1.

บ่อยครั้งที่หนังสือพิมพ์เป็นผู้จุดประเด็นสำคัญทางการเมือง วิพากษ์วิจารณ์ทางการเมือง ในขณะที่สื่ออื่นๆ เช่น วิทยุโทรทัศน์ และวิทยุกระจายเสียง อยู่ภายใต้อิทธิพลของรัฐบาล จึงมีบทบาททางการเมืองที่น้อยกว่า¹¹

ประกอบกับในปัจจุบันได้มีกระแสวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับความซับซ้อนในการกำหนดวาระข่าวสารทางการเมืองอย่างกว้างขวาง เนื่องจากในแต่ละวันมีข่าว หรือเหตุการณ์ เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก แต่ด้วยข้อจำกัดในเรื่องของเนื้อที่ในการนำเสนอข่าว ทำให้หนังสือพิมพ์ หรือสื่ออื่นๆ เอง เสนอข้อมูลข่าวสารได้เพียงจำนวนหนึ่งเท่านั้น โดยที่ข่าว หรือเหตุการณ์เหล่านั้น จะถูกคัดเลือก และจัดอันดับความสำคัญ โดยผ่านกระบวนการในการทำงานของกองบรรณาธิการ อันประกอบด้วย บรรณาธิการข่าว หัวหน้าข่าว และผู้สื่อข่าว ซึ่งทำหน้าที่ในการคัดเลือกข้อมูลข่าวสาร อันเปรียบเสมือนนายด่าน หรือนายประตูข่าวสาร (Gatekeeper) ทำการพิจารณากลับกรองข้อมูลข่าวสาร พร้อมทั้งจัดลำดับความสำคัญก่อนการนำเสนอต่อผู้อ่าน

นั่นคือ หนังสือพิมพ์ทำหน้าที่ในการกำหนดวาระข่าวสาร (To Set Agenda) ซึ่งหมายถึงการที่สื่อมวลชนทำหน้าที่ในการเป็นผู้กำหนดวาระว่า ในช่วงเวลาดังกล่าวประเด็นข่าวสารใด หรือหัวข้อใดที่มีความสำคัญ ประชาชนซึ่งเป็นผู้รับข่าวสารก็จะทราบว่าเป็นช่วงเวลานั้นข่าวสารใดบ้างที่มีความสำคัญ¹²

การกำหนดวาระทางการเมืองเพิ่มความสำคัญมากยิ่งขึ้น เมื่อพิจารณาถึงการดำรงสถานะคาบเกี่ยวของสื่อมวลชน ทั้งที่เป็นองค์กรวิชาชีพ และเป็นองค์กรธุรกิจที่แสวงหากำไรประเภทหนึ่ง ทำให้เกิดคำถาม และข้อสงสัยเกี่ยวกับการเลือกที่จะให้ความสำคัญ หรือการให้น้ำหนัก (Priming) ในการนำเสนอเรื่องราวข่าวสาร เรื่องใดเรื่องหนึ่งนั้นว่าเป็นไปตามการพิจารณาประเมินคุณค่าข่าว หรือเป็นไปเนื่องจากมีปัจจัยแอบแฝง หรือวาระซ่อนเร้น (Hidden Agenda) อยู่เบื้องหลังการนำเสนอข้อมูลข่าวสารนั้นๆ

ยิ่งกระแสการวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับสถานการณ์ที่เอื้อต่อการสมประโยชน์ (Win-Win Situation) ของทั้งกลุ่มนายทุน และกลุ่มนักการเมืองมีมากขึ้นเท่าไร ความสงสัยเคลือบแคลงต่อการกำหนดวาระข่าวสารของกลุ่มทุนการเมืองผ่านทางสื่อมวลชนยิ่งเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันที่นายกรัฐมนตรี พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร มีความเกี่ยวข้องกับทั้งกลุ่มนายทุน และกลุ่มการเมือง ยิ่งเป็นการเพิ่มกระแสความสนใจต่อการใช้สื่อสารมวลชน เป็นเครื่องมือในการ

¹¹ เรื่องเดียวกัน, น. 2.

¹² เรื่องเดียวกัน, น. 2.

สื่อสาร การสร้างศรัทธา การแก้ไขข้อบกพร่อง หรือความเข้าใจผิดที่อาจเรียกได้ว่าเป็นการใช้สื่อมวลชน เป็นเครื่องมือในการกำหนดวาระข่าวสารที่เอื้อประโยชน์ต่อฝ่ายตนนั่นเอง

บรรยากาศความเคลือบแคลงสงสัยในการกำหนดวาระข่าวสารทางการเมืองเพิ่มมากขึ้น เมื่อมีกระแสการวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็น การวิพากษ์วิจารณ์ การให้ข่าว หรือการกำหนดวาระของภาครัฐบาล โดยเฉพาะกับตัวนายกรัฐมนตรีเอง ดูจะเป็นที่จับตามองของประชาชน และสื่อมวลชนโดยทั่วไป ไม่ว่าจะเป็น การสร้างเหตุการณ์หรือการจัดงาน, การใช้ภาษา และลีลาที่กระทบใจ และ การสร้างข่าวใหม่¹³

ระดับของความเข้มข้น และความซับซ้อนในการกำหนดวาระข่าวสารทางการเมืองเพิ่มขึ้นเมื่อเราก้าวเข้าสู่สังคมยุคข้อมูลข่าวสาร (Information Society) อันเป็นช่วงเวลาที่เปิดโอกาสให้ทุกคนเป็นได้ทั้งผู้สร้าง (Creators) และผู้แสวงหาข้อมูลข่าวสาร (Seekers) เพื่อให้ประโยชน์ในโอกาสและความจำเป็นที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้นงานวิจัยชิ้นนี้ จึงมุ่งเน้นที่จะหาคำตอบของความซับซ้อนและความสอดคล้องในการกำหนดวาระข่าวสารทางการเมืองของทั้ง 3 ภาคส่วน อันได้แก่ การกำหนดวาระข่าวสารจากภาคสื่อมวลชน (Media Agenda), การกำหนดวาระข่าวสารจากภาครัฐ หรือผู้กำหนดนโยบาย (Policy Agenda) และ การกำหนดวาระข่าวสารจากภาคประชาชน (Public Agenda)

โดยพิจารณาจากระยะเวลา และพื้นที่ในการนำเสนอข่าว หรือการให้น้ำหนักกับข่าวการเมืองในประเด็นใดประเด็นหนึ่ง เพื่อที่จะหาคำตอบว่าประเด็นข่าวสารทางการเมืองต่าง ๆ นั้น มีที่มาจากภาคส่วนใด หรือใครเป็นผู้กำหนดวาระข่าวนั้นขึ้น เพื่อที่จะพิสูจน์ถึงอิทธิพลของสื่ออินเตอร์เน็ตว่าจะมีผลต่อกระบวนการกำหนดวาระข่าวสารของภาคสื่อมวลชนหรือไม่และมากน้อยเพียงไร

¹³ จรรยา เจริญอุภิวานท์, จิรนนท์ หาญบำรุงวิทย์, ธิดิพร ดนตรีพงษ์, รุจน์ โกมลบุตร "การกำหนดวาระข่าวสารของรัฐบาล: ไม่สร้างข่าวก็แทรกแซงข่าว," ปิดหู ปิดตา ปิดปาก สิทธิเสรีภาพในมือธุรกิจการเมืองสื่อ (กรุงเทพมหานคร: โครงการ UNESCO Chair in Freedom of Expression คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และโครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2548), น. 169.

ปัญหานำการวิจัย

1. การกำหนดวาระข้อมูลข่าวสารทางการเมืองของภาคสื่อมวลชน (Media Agenda), การกำหนดวาระข้อมูลข่าวสารทางการเมืองของภาครัฐ หรือผู้กำหนดนโยบาย (Policy Agenda) และการกำหนดวาระข้อมูลข่าวสารทางการเมืองของภาคประชาชน (Public Agenda) มีความสอดคล้องกันหรือไม่ อย่างไร
2. สื่อมวลชนมีกระบวนการรวบรวมข้อมูลข่าวสาร (News Gathering), การคัดเลือกข้อมูลข่าวสาร (News Selecting) และการรายงานข้อมูลข่าวสาร (News Reporting) จากสื่ออินเทอร์เน็ตอย่างไร รวมทั้งกระบวนการตรวจสอบกลั่นกรอง (Filter) หรือผ่านการทำหน้าที่นายด่านข้อมูลข่าวสาร (Gatekeeper) จากสื่ออินเทอร์เน็ตอย่างไร
3. สื่ออินเทอร์เน็ตมีอิทธิพลต่อกระบวนการกลั่นกรองข้อมูลข่าวสารทางการเมือง (Gatekeeper) และกระบวนการกำหนดวาระข้อมูลข่าวสารทางการเมือง (Agenda – Setting) ของสื่อมวลชนหรือไม่ อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงความสอดคล้องกันของการกำหนดวาระข่าวสารทางการเมืองจากภาคสื่อมวลชน (Media Agenda), ภาครัฐ หรือผู้กำหนดนโยบาย (Policy Agenda) และภาคประชาชน (Public Agenda)
2. เพื่อทราบถึงกระบวนการกลั่นกรองข้อมูลข่าวสารทางการเมือง ได้แก่ การรวบรวมข้อมูลข่าว (News Gathering), การคัดเลือกข้อมูลข่าว (News Selecting) และการรายงานข่าว (News Reporting) จากสื่ออินเทอร์เน็ตของสื่อมวลชน
3. เพื่อสำรวจถึงอิทธิพลของสื่ออินเทอร์เน็ตที่มีผลต่อกระบวนการกลั่นกรองข้อมูลข่าวสารทางการเมือง (Gatekeeper) และกระบวนการกำหนดวาระข่าวสารทางการเมือง (Agenda – Setting) ของสื่อมวลชน

ขอบเขตการวิจัย

ศึกษาเฉพาะการกำหนดวาระข่าวสารทางการเมืองผ่านทางการนำเสนอข่าวการเมืองของหนังสือพิมพ์รายวัน ภาษาไทย 2 ฉบับ คือ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ และหนังสือพิมพ์มติชน เพื่อพิจารณาถึงการกำหนดวาระข่าวสารทางการเมืองของภาคสื่อมวลชน ภาครัฐหรือผู้กำหนดนโยบาย รวมทั้งศึกษาข้อมูลการกำหนดวาระข่าวสารทางการเมืองผ่านทาง เว็บไซต์ ฟันทิป ห้องราชดำเนิน ซึ่งเป็นห้องที่จะแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับข่าวสารทางการเมืองโดยเฉพาะเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพิจารณาถึงการกำหนดวาระข่าวสารทางการเมืองของภาคประชาชน

นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ

หนังสือพิมพ์ หมายถึง หนังสือพิมพ์ภาษาไทยรายวัน จำนวน 2 ฉบับ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ และ หนังสือพิมพ์มติชน (กรอบเข้า)

สื่ออินเทอร์เน็ต หมายถึง ตัวกลางในการนำพาข้อมูลข่าวสาร (Carrier) ผ่านทางเครือข่ายคอมพิวเตอร์ขนาดใหญ่ที่ประกอบไปด้วยเครือข่ายย่อยจำนวนมากซึ่งกระจายอยู่ในประเทศต่างๆทั่วโลก และมีความสามารถในการติดต่อสื่อสารถึงกันได้อย่างรวดเร็วในหลายรูปแบบในที่นี้คือ เว็บไซต์ฟันทิป (www.pantip.com) ห้องราชดำเนิน ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับประเด็นข่าวสารทางการเมืองเป็นหลัก

เว็บไซต์ฟันทิป ห้องราชดำเนิน หมายถึง เว็บบอร์ดหรือพื้นที่การสื่อสารผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต โดยมีการแบ่งประเภทหัวข้อในการสื่อสารพูดคุยและแลกเปลี่ยนกันตามหัวข้อความสนใจ สร้างความรู้สึกเหมือนเป็นสภากาแฟ (Café) สมัยโบราณที่มักเป็นสถานที่ในการรวมตัวเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่างๆ ได้แก่ โต๊ะสยามสแควร์ สำหรับ วัยรุ่น ผู้แสวงหาความตื่นตาของโลกใบใหญ่, โต๊ะสีลม สำหรับการตลาด การบริหาร ธุรกิจ และโต๊ะราชดำเนิน สำหรับ การพูดคุยแลกเปลี่ยนในเรื่อง การเมือง เศรษฐกิจ และสังคม โดยเฉพาะ

ภาครัฐ หรือผู้กำหนดนโยบาย หมายถึง ผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจ หรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายของภาครัฐ ไม่ว่าจะเป็นตัวแทนจากพรรคการเมือง ฝ่ายรัฐบาล ฝ่ายค้าน หรือหน่วยงานราชการอื่นๆ

ข่าวสารทางการเมือง หมายถึง ผลผลิตของหนังสือพิมพ์ที่เป็นการรายงานเหตุการณ์เกี่ยวกับประเด็นทางการเมือง หรือมีผลกระทบทางการเมือง ได้แก่ ความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐบาล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ทั้งส่วนของฝ่ายค้าน และฝ่ายรัฐบาล รวมทั้งความเคลื่อนไหวหรือการกำหนดวาระของสมาชิกวุฒิสภา (สว.) เช่น การรายงานสถานการณ์บ้านเมือง ความขัดแย้งทางการเมือง ความมั่นคงของประเทศ การร่างรัฐธรรมนูญ การเลือกตั้ง และการทุจริตคอร์รัปชัน โดยสามารถแบ่งออกได้เป็น สองประเภทหลักตามลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสื่อสารมวลชน คือ¹⁴

1. ในบริบทที่ สาธารณชนสังเกตเห็นสื่อสารมวลชนที่เต็มไปด้วยความลำเอียงเข้าข้างผู้มีอำนาจรัฐ

2. ในบริบทที่ สาธารณชนสังเกตเห็นสื่อสารมวลชนที่มีความโน้มเอียงในทางวิพากษ์วิจารณ์คัดค้านผู้มีอำนาจรัฐ

รวมทั้งใช้เกณฑ์จากการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ของข่าวสารการเมืองที่ตีพิมพ์ในหน้าหนังสือพิมพ์ตัวอย่าง (หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ และหนังสือพิมพ์มติชน) เพื่อใช้ประกอบการพิจารณาถึงส่วนของการกำหนดวาระที่มาจากฝ่ายต่างๆ โดยแบ่งเนื้อหาของข่าวสารการเมืองออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. เนื้อหาข่าว (News)
2. เนื้อหาบทความ (Articles)

เนื้อหาข่าว (News) หมายถึง ข้อเท็จจริง การนำเสนอข่าวคือการนำเสนอข้อเท็จจริง (Fact) และความจริง (Truth) ที่เกิดขึ้นในเหตุการณ์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสถานการณ์ความเคลื่อนไหว การแสดงความคิดเห็นของบุคคลที่ไม่ใช่สื่อมวลชน ล้วนเป็นข้อเท็จจริงและความจริงที่เป็นข่าว¹⁵ ได้แก่ ข่าวนำ ข่าวย่อ ข่าวธรรมดา ภาพข่าว และข่าวต่อ เป็นต้น

¹⁴ วรพล พรหมกบุตร, ทฤษฎีความเป็นกลางของสื่อสารมวลชน ข้อเสนอความคิดเชิงสังคมวิทยา (กรุงเทพมหานคร: โครงการตะเกียงรู้, 2540), น. 30.

¹⁵ มนวิภา วงรุจิระ, “ข่าวลือกับการเสนอข่าวการเมืองของหนังสือพิมพ์ ศึกษากรณีหนังสือพิมพ์เดอะเนชั่น,” (สารนิพนธ์วารสารศาสตรบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533), น. 31.

เนื้อหาบทความ (Articles) หมายถึง ข้อความในลักษณะความเรียงสั้นๆ ที่วิพากษ์วิจารณ์หรือวิเคราะห์เหตุการณ์ที่เป็นปัญหาสาธารณะ ซึ่งก่อนหน้านี้เคยได้รับการนำเสนอในหน้าข่าวมาแล้วในรูปแบบของการเขียนที่เป็นปรีวิสัย (Objectivity) การวิพากษ์วิจารณ์หรือวิเคราะห์เหตุการณ์ปัญหาสาธารณะดังกล่าวผู้เขียนอาจมีการระบุชื่อหรือไม่ก็ได้ โดยที่ผู้เขียนจะชั่งน้ำหนักเหตุ – ผลที่มีอยู่ในเหตุการณ์ แล้วเสนอออกมาเป็นข้อโต้แย้งต่างๆ ในท้ายที่สุดจะเสนอข้อสรุปของปัญหา หรือข้อแนะนำในการแก้ปัญหานั้นๆ ด้วย¹⁶ ได้แก่ บทบรรณาธิการ คอลัมน์ประจำ คอลัมน์ประจำหน้าการเมือง สก๊อปข่าว บทความ และรายงานพิเศษ เป็นต้น

กระบวนการในการกำหนดวาระข่าวสาร (Agenda Setting) หมายถึง การให้น้ำหนักและความสำคัญกับประเด็นต่างๆ รวมทั้งการแสดงทัศนะหรือท่าทีการให้เหตุผล เพื่อเน้นย้ำความสำคัญ

วาระข่าวสารทางการเมืองของภาคสื่อมวลชน หมายถึง การให้น้ำหนักและความสำคัญกับประเด็นทางการเมือง รวมทั้งการแสดงทัศนะหรือท่าทีการให้เหตุผล เพื่อเน้นย้ำความสำคัญ ที่สื่อเป็นผู้คัดเลือกว่าเรื่องใดที่ผู้อ่านควรที่จะได้รับรู้ เพื่อเป็นการจัดลำดับความสำคัญให้กับผู้อ่าน และให้สาธารณชนเกิดการรับรู้ และจัดลำดับความสำคัญข่าวสารไปในทิศทางเดียวกันกับสื่อมวลชน เช่น ข่าวหรือวาระทางการเมืองที่น่าเสนอเป็นพาดหัวใหญ่ ย่อมแสดงถึงการให้น้ำหนักและความสำคัญกับประเด็นนั้น มากกว่าประเด็นที่ตีพิมพ์อยู่ในข่าวต่อหน้าใน เป็นต้น ในที่นี้ คือ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ และหนังสือพิมพ์มติชน

วาระข่าวสารทางการเมืองของภาครัฐ หรือผู้กำหนดนโยบาย หมายถึง การสร้างเหตุการณ์หรือการจัดงานที่ก่อให้เกิดการรวมตัวกันเพื่อการสร้างภาพลักษณ์ หรือการก่อให้เกิดกระแสข่าว การใช้ภาษาและลีลาที่กระทบใจ และการสร้างข่าวใหม่ รวมทั้งการให้ข่าวโดยการตอบคำถามต่างๆ ต่อสื่อมวลชน เช่น การอภิปรายในรัฐสภา การจัดงานแถลงข่าว และการให้ข่าวโดยการตอบคำถามต่างๆ ต่อสื่อมวลชน เป็นต้น

โดยสามารถที่จะแบ่งประเภทของวาระข่าวสารทางการเมืองของภาครัฐ หรือผู้กำหนดนโยบาย ตามแหล่งที่มาของข่าว (News Source) ได้แก่

1. วาระข่าวสารทางการเมืองที่มาจากฝ่ายรัฐบาล
2. วาระข่าวสารทางการเมืองที่มาจากฝ่ายค้าน
3. วาระข่าวสารทางการเมืองที่มาจากหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ

¹⁶ สิริทิพย์ ชันสุวรรณ, งานหนังสือพิมพ์ (Journalism), น. 244.

วาระข่าวสารทางการเมืองของภาคประชาชน หมายถึง การสื่อสารผ่านช่องทางสื่ออินเทอร์เน็ต เช่น การตั้งกระทู้ การวิพากษ์วิจารณ์ การแสดงความคิดเห็น และการทำโพลทางอินเทอร์เน็ต เป็นต้น ในที่นี้คือ เว็บไซต์พันทิป ห้องราชดำเนิน และจะพิจารณาจาก 2 ส่วนคือ

1. ส่วนแนะนำ ได้แก่ ส่วนแนะนำกระทู้โดยสมาชิกห้องราชดำเนิน และส่วนแนะนำกระทู้โหวต (โพล) โดยสมาชิกห้องราชดำเนิน

2. ส่วนกระทู้ทั่วไป ได้แก่ กระทู้ที่เกิดขึ้นในวันที่ทำการเก็บข้อมูล ซึ่งในที่นี้ คือ กระทู้ที่มีผู้ร่วมแสดงความคิดเห็น (Post) มากที่สุด 3 อันดับแรกของวันนั้นๆ

ความสอดคล้องกัน (ของวาระข่าวสารทางการเมือง) หมายถึง การให้ความสำคัญและการกำหนดวาระข่าวสารทางการเมืองของส่วนต่างๆที่มีความสัมพันธ์กัน ทั้งการกำหนดวาระจากภาคสื่อมวลชน (Media Agenda), การกำหนดวาระจากภาครัฐ หรือผู้กำหนดนโยบาย (Policy Agenda) และการกำหนดวาระจากภาคประชาชน (Public Agenda)

เช่น ในเว็บไซต์พันทิป ห้องราชดำเนิน มีการตั้งกระทู้เรื่อง B และในหน้าหนังสือพิมพ์ก็มีการตีพิมพ์สื่อบนเรื่อง B เช่นกัน แสดงให้เห็นว่าการกำหนดวาระข่าวสารทางการเมืองของภาคประชาชน มีความสอดคล้องกันกับการกำหนดวาระข่าวสารทางการเมืองของภาคสื่อมวลชน หรืออาจกล่าวได้ว่า ประชาชนเห็นว่าข่าวไหนสำคัญ หนังสือพิมพ์ก็เห็นว่าข่าวนั้นสำคัญด้วย เช่นนี้ถือว่าการกำหนดวาระทางการเมืองของทั้งสองภาคส่วนมีความสอดคล้องกัน เป็นต้น

การรวบรวมข้อมูลข่าว (News Gathering) หมายถึง การหาข้อมูลข่าวสารทางการเมืองของผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ ซึ่งในที่นี้ให้ความสนใจเฉพาะการหาข้อมูลผ่านทางสื่ออินเทอร์เน็ตเท่านั้น

การคัดเลือกสาร (News Selecting) หมายถึง การใช้วิจารณญาณส่วนตัวของผู้สื่อข่าว และกระบวนการทำงานของกองบรรณาธิการ ในการตัดสินใจเพื่อให้น่าสนใจ หรือให้ความสำคัญกับประเด็นข้อมูลที่ได้มา จนกระทั่งได้ประเด็นข่าวการเมืองเพื่อนำเสนอบนหน้าหนังสือพิมพ์ต่อไป

การรายงาน / การรายงานข่าว (News Reporting) หมายถึง การนำเสนอประเด็นหรือข้อมูลข่าวที่ได้มาหลังจากการคัดเลือกสารแล้ว ลงในหนังสือพิมพ์ของสื่อมวลชน ทั้งในรูปแบบของการเขียนรายงานข่าว บทความ ข้อเขียน และรูปภาพไม่ว่าจะเป็นการพาตัวข่าว หรือภาพข่าวหน้าหนึ่ง ข่าวต่อ บทบรรณาธิการ คอลัมน์ประจำเกี่ยวกับการเมือง หรือส่วน (Section) ข่าวการเมือง

บทบาทหน้าที่ในการกลั่นกรองข้อมูลข่าว (Gatekeeper) หมายถึง กระบวนการในการตัดสินใจของสื่อมวลชนว่าประเด็นข่าวใดจะได้รับการเผยแพร่หรือไม่ ซึ่งขึ้นอยู่กับบุคคลหลายฝ่าย หลายระดับ โดยที่เริ่มจากตัวผู้สื่อข่าวซึ่งเป็นด่านแรกในการคัดเลือกข้อมูล และรายละเอียดต่างๆ ก่อนที่จะส่งเข้ากองบรรณาธิการในการวินิจฉัยและตัดสินใจว่าประเด็นข่าวใดควรได้รับการตีพิมพ์ หรือควรเน้นที่ประเด็นข่าวในส่วนใด

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ข้อมูลที่ได้รับจากการวิจัย จะทำให้ตระหนักถึงการนำเสนอประเด็นข่าวสารทางการเมืองของสื่อมวลชนเมื่อมีอิทธิพลของสื่ออินเทอร์เน็ตเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถนำผลการวิจัยนี้ไปประกอบการพิจารณาถึงการพัฒนามาบทบาทหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ในการกลั่นกรองข้อมูลข่าวสารทางการเมือง (Gatekeeper) และการกำหนดวาระข่าวสารทางการเมือง (Agenda - Setting) เมื่อประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดวาระผ่านทางสื่ออินเทอร์เน็ต

2. เพื่อเป็นการทดสอบ และเป็นแนวทางในการสร้างองค์ความรู้ใหม่ในบริบททางการเมืองของสังคมไทย เมื่อมีบทบาทของการกำหนดวาระข่าวสารภาคประชาชน ผ่านทางสื่ออินเทอร์เน็ตเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งผลที่ได้จากการวิจัยจะเป็นประโยชน์ในเชิงวิชาการต่อไป